

ДОЦІЛЬНІСТЬ УПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРЕСИВНОЇ ШКАЛИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Анотація. Розглянуто етапи становлення системи оподаткування доходів фізичних осіб. Обґрунтовано доцільність внесення змін до податкового законодавства в частині зміни підходів до встановлення ставки податку.

Аннотация. Рассмотрены этапы становления системы налогообложения доходов физических лиц. Обоснована целесообразность внесения изменений в налоговое законодательство в части изменения подходов к установлению ставки налога.

Annotation. The article describes the stages of development of the individual income tax. The expediency of amending the tax law regarding changing approaches to setting tax rates, has been discussed.

Ключові слова: прогресивна шкала оподаткування, пропорційна шкала оподаткування, податок на доходи фізичних осіб, податкові надходження, ставка податку, платники податку.

В умовах переходу до трансформаційної економіки важливим завданням економічної політики держави є створення та забезпечення функціонування в країні ефективної податкової системи. Слід акцентувати увагу, що саме податкові надходження є основним джерелом формування дохідної частини бюджету країни, а отже, є необхідною умовою для виконання державою своїх обов'язків перед населенням. З огляду на це, важливим є реформування та подальше вдосконалення механізму оподаткування доходів фізичних осіб, а також пошук шляхів зростання фіскального й регулятивного потенціалу особистого прибуткового оподаткування.

Вагомий внесок у дослідження проблем оподаткування доходів фізичних осіб зробили такі вчені-економісти, як: В. Андрущенко, В. Буряковський, Л. Демиденко, Ю. Іванов, С. Каламбет, Л. Карпов, В. Карпова.

В історичному контексті можна виділити три етапи становлення системи оподаткування доходів фізичних осіб, які пройшла наша країна за два десятиліття незалежності. Перш за все, ще у липні 1991 року Декретом Кабінету Міністрів України "Про прибутковий податок з громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства" було встановлено оподаткування цим податком доходів фізичних осіб за прогресивною шкалою оподаткування. Максимальна ставка податку за час дії цього декрету становила 90 % для оподаткування сум винагород, що виплачуються спадкоємцям авторів повторно [1]. Використання такого підходу створювало високий податковий тиск на без пільгові верстви населення, тому кінець 1992 року ознаменувався прийняттям Декрету Кабінету Міністрів України "Про прибутковий податок з громадян" [2], який хоч і залишив прогресивну шкалу оподаткування, але знизив максимальну ставку податку до 40 %. Третій етап пов'язаний із прийняттям 22.05.2003 р. Закону України "Про податок із доходів фізичних осіб" та переходом від прогресивної шкали оподаткування до пропорційної зі значним зниженням ставки податку до 13 %, а згодом встановленням її на рівні 15 % незалежно від розміру та місця отримання доходу [3]. З прийняттям Податкового кодексу в Україні дві основні ставки податку на доходи фізичних осіб – це 15 та 17 % для доходу, розмір якого перевищує 10 мінімальних заробітних плат, встановлених на 1 січня звітного року, а на 1 січня 2013 року мінімальна заробітна плата становила 1 147 грн [4].

Проблема реформування оподаткування фізичних осіб турбує науковців та до цих пір залишається не до кінця дослідженою. Переваги існуючої системи оподаткування достатньо неоднозначні та потребують більш глибокої оцінки. Для аналізу доцільності запровадження пропорційної шкали оподаткування варто навести статистичні дані (таблиця) [5].

Таблиця

**Надходження податку на доходи фізичних осіб до бюджету
у 2002 – 2012 роках**

Роки	Усього податкових надходжень	Податок на доходи фізичних осіб	
		млн грн	питома вага, %
2002	45 392,50	10 823,90	23,80
2003	54 321,00	13 521,30	24,90
2004	59 881,90	13 213,30	22,10
2005	76 878,20	17 325,20	22,50
2006	112 787,70	22 791,10	23,70

© Старцева Н. Б., 2014

2007	161 264,80	34 782,10	21,60

2008	227 165,00	45 895,80	20,20
2009	208 073,00	44 485,00	21,40
2010	234 448,00	51 029,30	21,80
2011	334 692,00	60 224,50	18,00
2012	333 211,00	68 092,40	20,40

За період з 2002 до 2012 року спостерігається зростання доходу населення без урахування соціальних виплат на 618 245 млн грн (тобто у 4,6 рази), водночас, відбувається зростання надходжень від податку на доходи фізичних осіб на 57 268,1 млн грн (рис. 1). Слід урахувати, що дані наведені без урахування інфляційних процесів та етапів економічного циклу.

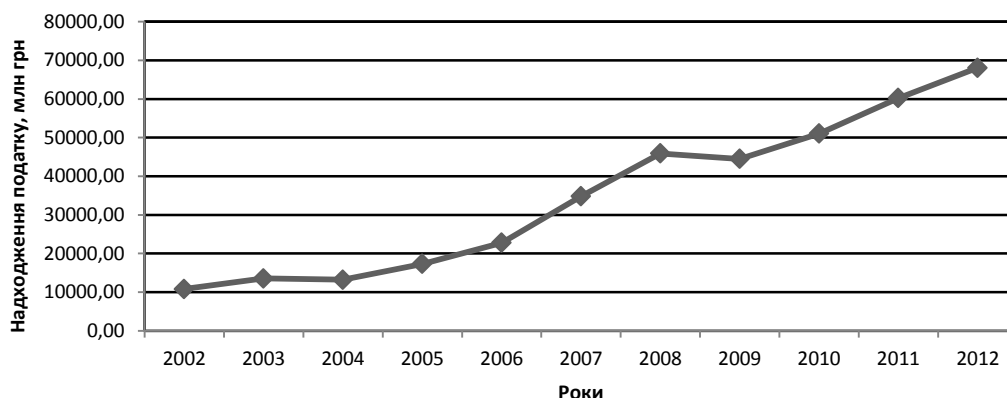

Рис. 1. Динаміка надходжень від податку на доходи фізичних осіб до Зведеного бюджету України у 2002 – 2012 роках

У той же час слід зазначити, що питома вага податку на доходи фізичних осіб за аналізований період у загальній сумі податкових надходжень знизилась на 3,4 % (рис. 2).

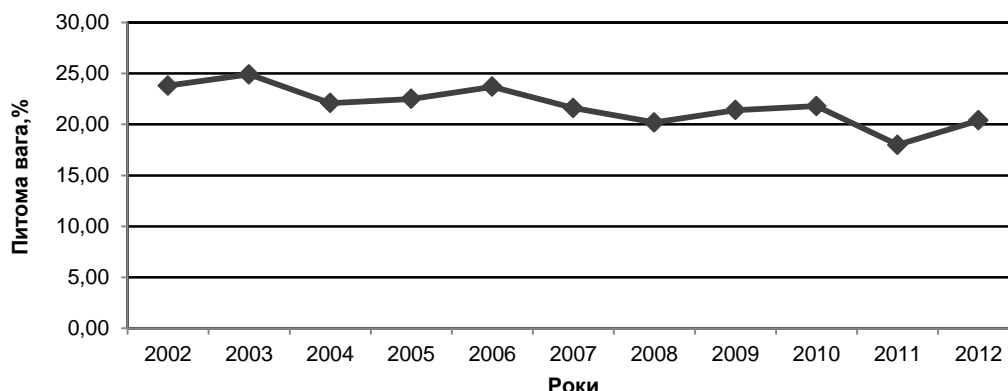

Рис. 2. Питома вага податку на доходи фізичних осіб у загальній сумі податкових надходжень до Зведеного бюджету України у 2002 – 2012 роках

Таким чином, результатом переходу у 2003 році до пропорційної шкали оподаткування стало зниження податкового навантаження та значне зменшення податкових надходжень до місцевих бюджетів.

Упровадження даної системи оподаткування не принесло очікуваних результатів, збільшення суми податкових надходжень більшою мірою пов'язано з інфляційними процесами в середині держави, а не з реальним збільшенням надходжень до бюджету.

Необхідність упровадження в Україні прогресивної форми оподаткування доходів фізичних осіб сьогодні не викликає жодних сумнівів у науковців, економістів, політиків та громадськості. В умовах загострення кризових явищ у вітчизняній економіці податок із доходів фізичних осіб, механізм справляння якого базується на прогресивній шкалі податкових ставок, може стати потужним інструментом перерозподілу доходів заможних громадян на користь бідних верств населення [6]. Як відомо, зміст прогресивної форми оподаткування доходів фізичних осіб полягає у тому, що зі зростанням абсолютної величини доходів громадян збільшується та її частина, яку держава стягує в бюджет для подальшого перерозподілу. При цьому її основна мета полягає в тому, щоб розподілити частину доходів найбільш заможних верств населення на користь бідних. Таким чином, з одного боку, проявляється соціальна значимість запровадження прогресивної шкали ставок податку з доходів фізичних осіб, а з іншого – роль держави у фінансовій підтримці соціально незахищених і малозабезпечених громадян. Ключовою причиною внесення свого часу змін до механізму справляння податку з доходів фізичних осіб було те, що прогресивна шкала податкових ставок, яка діяла до 2004 року для стягнення прибуткового податку з громадян, не відповідала реальному розмежуванню доходів

населення. Зокрема, переважна більшість доходів, що отримували громадяни України у вигляді заробітної плати, оподатковувалась за ставкою 20 %. Натомість інші інтервали прогресивної шкали податкових ставок практично не застосовувались у зв'язку з приховуванням реальної заробітної плати або її виплатою нижче мінімального рівня у випадках неповної зайнятості.

Отже, необхідно знайти "золоту середину", коли державна підтримка не буде виходити за допустимі межі, забезпечуючи мінімальні соціальні стандарти. Отже, будучи основою формування дохідної бази місцевих бюджетів, у найближчій перспективі його роль у фінансовому забезпеченні місцевого самоврядування може зрости.

Наук. керівн. Степанова Е. Р.

Література: 1. Про прибутковий податок з громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства: Закон України від 5 липня 1991 року № 1306-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>. 2. Про прибутковий податок з громадян: Декрет КМУ від 26 грудня 1992 року № 13-92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. 3. Про податок з доходів фізичних осіб : Закон України від 22 травня 2003 року № 889-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>. 4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>. 5. Показники виконання Зведеного бюджету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>. 6. Новый курс: реформи в Україні. 2010 – 2015: національна доповідь / [за заг. ред. В. М. Гейця та ін.]. – К. : НВЦНБУВ, 2010. – 232 с.